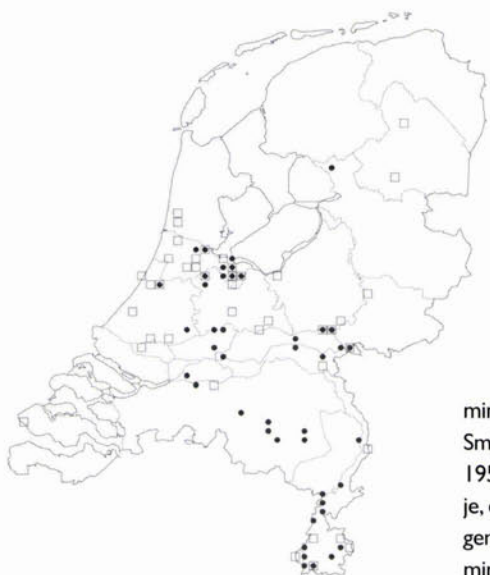

Figuur 1 geeft een voorbeeld van de informatie die we uiteindelijk willen presenteren. Het betreft de verspreiding van de Muskusboktor (*Aromia moschata*) (figuur 2), één van de bekendere Nederlandse boktorren. Dit kaartje is gebaseerd op waarnemingen uit de collectie Amsterdam, literatuurwaarnemingen en waarne-

FIGUUR 1
De verspreiding van de Muskusboktor (*Aromia moschata*) in Nederland (bron: EIS-Nederland).

FIGUUR 2
De Muskusboktor (*Aromia moschata*) (foto: J. Hermans).

mingen van Dré Teunissen, Gijs Kurstjens, Jan Smit en John Smit. Oude waarnemingen (voor 1950) staan aangegeven als een open vierkantje, de stippen betreffen recentere waarnemingen. De verwachting is dat het aantal waarnemingen nog sterk zal toenemen als ook gegevens uit andere collecties en van andere entomologen verwerkt zijn. De Muskusboktor is door zijn formaat (1,5 tot 3,5 cm) en zijn metaalgroene achterlijf zeer makkelijk herkenbaar. Het is één van de weinige soorten die vooral in het westen van het land en het rivierengebied wordt gevonden. Deze verspreiding is niet ver-

wonderlijk als je weet dat de larven in wilgen leven. De volwassen exemplaren worden vaak op schermbloemen in bosranden gevonden. Opvallend genoeg is de soort in het noorden van Nederland zeer schaars. De Muskusboktor wordt voornamelijk gevonden van juni tot augustus. Het is de bedoeling om aan het einde van het project van alle Nederlandse soorten dergelijke kaarten en grafieken voorzien van korte teksten over ecologie te presenteren.

Vincent Kalkman &
Dré Teunissen

BOEKBESPREKINGEN

EUROPESE NATUUR IN NEDERLAND SOORTEN VAN DE HABITATRICHTLIJN

JANSSEN, J.A.M. & J.H.J. SCHAMINÉE 2004. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN: 90 5011 167 X. 112 pagina's, full-color, genaaid gebonden, 21 x 27 cm. Te bestellen bij de KNNV-uitgeverij te Utrecht (tel. 030-2333544, e-mail: info@knnvuitgeverij.nl) en via de boekhandel. Prijs: € 24,95 (excl. Verzendkosten).

Naast de aanwijzing van habitattypen heeft de in 1992 door de Europese Gemeenschap aanvaarde EG-Habitatrichtlijn ook aandacht voor soorten. In Annex II van de Habitatrichtlijn zijn ruim 200 diersoorten en bijna 500 plantensoorten opgenomen die bescherming behoeven. In Nederland komen 35 soorten voor waarvoor volgens de referentielijst van de Europese Commissie gebieden moeten worden aangewezen.

In dit tweede boek uit een serie van vier over de Europese natuur in Nederland worden de soorten besproken die voor gebiedsaanwijzing in aanmerking komen. Bij iedere soort worden op een identieke wijze de kenmerken van de desbetreffende soort aangegeven en komen daarnaast de ecologie, de verspreiding binnen Nederland en Europa en diverse aspecten van bescherming en beheer aan bod. Bij iedere soort is een zeer globaal verspreidingskaartje

van Nederland weergegeven, vergezeld met voor treffelijke foto's van de soorten en hun biotoop. Iedere soortgroep wordt ingeleid met een overzichtje van macro's met daarbij de Nederlandse en wetenschappelijke namen. In tegenstelling tot de foto's bij de soortteksten zijn de macroscopische opnames van mindere kwaliteit en zijn ze in veel gevallen moeilijk te combineren met de beschreven soorten.

Wat in het oog springt is dat in dit boek vooral aandacht is voor diersoorten, waarbij een opvallende rol is weggelegd voor de vissen (tien soorten), de geleedpotige dieren (acht soorten) en de zoogdieren (acht soorten). Er zijn slechts vijf planten opgenomen, maar dat is uiteraard de uitgever en de auteurs niet aan te rekenen omdat de Europese regelgeving dat nu eenmaal zo heeft bepaald.

Inhoudelijk worden de kenmerken van de planten en de dieren goed besproken, is de ecologie redelijk omschreven, de verspreiding in het kader van het beoogde doel correct aangegeven, maar munten de bescherming en het beheer uit door algemeenheden en is er geen ruimte voor innovatief denken. De soortteksten zouden wat dat betreft zo in een klassieke verspreidingsatlas kunnen worden opgenomen. Maar daar hebben we er al zoveel van. De auteurs laten hier kansen liggen om specifieke voorstellen te

doen voor de instandhouding en uitbreiding van soorten.

Wat blijft is een mooi verzorgd boek dat zijn waarde moet putten uit het feit dat alle soorten van de Habitatrichtlijn voor het eerst samen zijn gebracht en beschreven. In vergelijking met het eerste deel uit deze reeks mist het vooral diepgang. Er zijn nog twee delen te gaan om de reeks onmisbaar te maken.

Ton Lenders

ATLAS PADDESTOELEN IN LIMBURG VERSPREIDING EN ECOLOGIE DETERMINATIEGIDS

LUC LENAERTS, IN SAMENWERKING MET HUGO VANDERLINDEN & JEAN VANGRINSVEN, 2004. Provinciaal Natuurcentrum, Het Groene Huis, Domselaer, Genk. 570 pagina's ISBN 90 74605 21 4. Gebonden met harde kaft en CD-ROM. Prijs € 41,- (incl. verzendkosten); € 35,- bij afhalen. Te bestellen door overschrijving op rekeningnummer 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum. In Nederland te verkrijgen bij Meijs Publishers te Limbricht.

De vorig jaar verschenen atlas van paddestoelen in Belgisch Limburg geeft een overzicht van de verspreiding en het voorkomen van paddestoelen op basis van waarnemingen uit de periode 1986 tot 2002, met aanvullingen uit vroegere jaren die teruggaan tot 1882. Uit dat jaar dateert de eerste geregistreerde waarneming van een typisch Limburgse soort, het Beekmijtertje (*Mitula paludosa*).

De kern van de atlas vormen de circa 75.000 waarnemingen van circa 1600 soorten die zijn verzameld in het project 'Paddestoelen in Limburg', het systematisch onderzoek in de periode 1986-2002 onder leiding van Luc Lenaerts. In het eerste hoofdstuk van het boek wordt de historie geschetst die voorafging en die de aanleiding vormde voor het project.

De atlas is een kloek werk geworden, waarbij kosten nog moeite gespaard zijn. Dit dankzij een financiële bijdrage van het provinciebestuur die in de atlas een nuttig beleidsinstrument ziet en hoopt dat de atlas behalve naar de gespecialiseerde natuurkenner zijn weg zal vinden naar de natuurliefhebber en wandelaar. Dit laatste zal, alleen al vanwege het gewicht en omvang, wel niet waarschijnlijk zijn. Staat dat met het boek een belangrijke bron van informatie beschikbaar is gekomen van een zeer soortenrijke en ecologisch belangrijke groep. Informatie die ook via een bijgeleverde CD-ROM is te raadplegen.

De atlas gaat uitgebreid in op de wijze van inventarisatie en de volledigheid ervan. De gegevens zijn per kilometerhok verzameld. Hierbij wordt een nogal ingewikkeld grid (IFBL) gehanteerd dat niet eenvoudig van de topografische kaarten te herleiden is. Qua volledigheid overtreft de inventarisatie die in Nederlands Limburg, wat overigens betekent dat nog maar 53% van de kilometerhokken in meer of mindere mate zijn onderzocht.

Het grootste deel (4/5) van het boek wordt in beslag genomen door soortbesprekingen van de circa 1600 aangetroffen soorten. Bij de analyse van de gegevens werd gebruik gemaakt van methoden en technieken van de Paddestoelenkartering Nederland.

Per soort worden een aantal gegevens vermeld zoals substraat, de functionele groep, mate van voorkomen (zowel in aantal uur- en kilometerhokken als zeldzaamheidsklasse volgens Van der Maarel), fenologie, trend en voor een groot aantal soorten een verspreidingskaartje, 'voor zover deze interessant en relevant zijn'. Maar wat dit inhoudt wordt niet duidelijk en heeft eerder iets willekeurig. De verspreidingskaartjes zijn helaas aan de kleine kant en de verspreidingsstippen idem dito. Voor soorten met een beperkte verspreiding worden het dan zoekplaatjes.

Het meest in het oogspringend zijn de schitterende kleurenfoto's, 450 in totaal. Op de kaft prijkt een foto van een uit de kluiten gewassen Eekhoortjesbrood (*Boletus edulis*), van een scherpte dat het lijkt of je de aangekleefde bosgrond er zo af kunt veegen. Vanwege het grote aantal foto's van algemene en meer bijzondere paddestoelsoorten, heeft de Atlas de ondertitel 'determinatiegids' meegekregen.

In een aantal afzonderlijke hoofdstukken worden de gegevens nader geanalyseerd. Zo wordt uitgewerkt welke kilometerhokken de hoogste mycologische waarde bezitten. Nogal curieus is dat hierbij de Nederlandse Rode lijst als basis wordt gebruikt, bij het ontbreken van een volledige Vlaamse Rode lijst. Met de Nederlandse methode bekend als mycologische kroonjuwelen worden de meest waardevolle kilometerhokken onderscheiden. Tien kroonjuwelen worden nader besproken, overwegend bossen met een beschermde status. De mees-

Paddestoelen in Limburg

te aandacht gaat echter uit naar een aantal soortenrijke wasplattengraslanden, in het bijzonder een locatie bij Moelingen. Dit circa vier hectaren grote hellinggrasland werd pas in 2000 bij toeval ontdekt, maar bleek een ongekende rijkdom aan bijzondere graslandpaddestoelen te herbergen, waarvan alleen al 34 taxa wasplaten. In mycologische rijkdom overtreft het de hellinggraslanden in (Nederlands) Zuid-Limburg. Een vergelijking die het boek zelf overigens niet maakt.

De ontdekking heeft geleid tot aankoop van het grasland en daarmee tot het eerste paddestoelen-reservaat in Vlaanderen.

Verder wordt voor een aantal paddestoelsoorten een trend berekend in voorkomen vóór en na 1992. De trends laten zien dat vooral onder de mycorrhizasymbionten een sterke daling is opgetreden, terwijl de saprotrofe paddestoelen overwegend een stijgende trend laten zien. Trends die ook in Nederland worden gevonden. Vreemd genoeg is de auteur nogal weifelend bij het verbinden van conclusies aan de resultaten en is zijn conclusie zelfs misleidend wanneer hij stelt dat "een belangrijk deel van de mycorrhizasymbionten stabiel is gebleven".

Ondanks de 'schat aan gegevens' die de Atlas biedt, is een belangrijk bezwaar bij het boek dat de gegevens niet in een context worden geplaatst. Er is niet of nauwelijks gebruik gemaakt van resultaten en bevindingen uit literatuurbronnen van omringende gebieden, terwijl die met name voor Nederland toch ruim voor handen zijn. Zeker voor minder ingewijden in de mycologie zou dat het boek meer diepgang hebben gekregen.

Leo Spoormakers

THE DRAGONFLIES OF EUROPE

ASKEW, R.R., 2004. Revised, second edition. Harley Books, Colchester. 308 pagina's, 30 kleurenplaten. ISBN 0-946589-75-5. Prijs ongeveer € 45,-. Paperback. Verkrijgbaar bij Harley Books, Natural History Publishers, Martins, Great Horkesley, Colchester (www.harleybooks.com) of in de boekhandel.

De eerste uitgave van deze publicatie verscheen in 1988 als een gebonden groot boek. Askews boek geldt als een klassieker in de libellenliteratuur, maar de prijs van de eerste druk bleek voor velen een obstakel. Het verschijnen van deze tweede druk in handzamer paperback-formaat tegen een geringere prijs mag als winst worden beschouwd.

De woorden 'revised edition' zijn toch wat misleidend als aanduiding. De eerste uitgave uit 1988 is niet bijgewerkt, maar als facsimile verkleind afgedrukt. De toegevoegde bijlage bestaat slechts uit vijftien pagina's (onder andere vijf pagina's literatuurverwijzingen en één nieuwe kleurenplaat).

De eerste veertig pagina's geven op een bondige en grondige wijze een inleiding op levenswijze, gedrag en morfologie van libellen. De hoofdmoot van het boek bestaat uit de beschrijvingen van 114 soorten libellen. Inhoudelijk is op de tekst en de sleutels met de vele voortreffelijke pentekeningen weinig aan te merken. De beschrijvingen van biotoop en verspreiding zijn voor deze zogenaamde gereviseerde uitgave te summier en deels verouderd, zeker wanneer men de bulk aan waarnemingen en biotoopgegevens overziet, die sinds 1988 in een stroomversnelling zijn toegenomen.

De bijlage van vijftien pagina's is bedoeld om het kennisgat tussen 1988 en 2004 te dichten, maar slaagt daar mijns inziens slecht in. Belangrijk zijn natuurlijk de veranderingen in naamgeving, de nieuw ontdekte soorten in Europa en de opgetreden wijzigingen in de verspreiding. Sinds 1988 zijn onder andere drie Amerikaanse soorten in Europa waargenomen en werden vier nieuwe soorten beschreven. Deze nieuwe Europese libellen worden zeer summier besproken, maar ontbreken echter in de sleutels! Het taxonomisch lastigste Europese genus *Cordulegaster* komt er in deze tweede druk bekaaid van af. De thans als soort beschouwde *Cordulegaster trinacriae* wordt niet opnieuw onder de aandacht gebracht, terwijl de in 1993 beschreven *Cordulegaster helladice* niet genoemd of beschreven wordt. Alhoewel enkele nieuwe soorten in kleur zijn afgebeeld, wordt soms niet of slecht verwezen naar gewijzigde of toegevoegde namen. Zo zal het voor minder goed ingewijden lastig zijn om uit de korte aanduidingen op te maken dat *Sympetrum annulata* en *Sympetrum decoloratum* nu *Sympetrum paedisca* en *Sympetrum sinaiticum* heten.

De warmere zomers en de toegenomen aandacht voor libellen in Europa heeft ertoe geleid dat het verspreidingsbeeld van veel soorten is gecorrigeerd (verbeterd) of soms zelfs sterk is veranderd. De verspreidingskaartjes in deze facsimile hebben veel aan waarde ingeboet. Wie de toegevoegde pagina's met 'nieuwe verspreidingsgegevens' kritisch bekijkt, ergert zich al snel aan de willekeurige, onvolledige en slordig ingevoegde referenties. Onze eigen in 2002 verschenen Nederlandse libellenatlas wordt wel in de nieuwe literatuur vermeld, maar is niet gebruikt. Daarentegen worden soms allerlei artikeltjes en meldingen genoemd, waarbij het kaf niet van het koren is gescheiden. Het lijkt erop alsof aantekeningen over publicaties van de afgelopen zestien jaar, correspondentie en gesprekken zonder enig kritisch onderzoek en redactionele bewerking hebben plaatsgevonden.

De tweede editie van 'The Dragonflies of Europe' kan, ondanks de genoemde tekortkomingen en mankementen, vanwege de redelijke prijs toch worden aanbevolen voor degenen die deze klassieker op libellengebied nog niet in hun bezit hebben. Voor bezitters van de eerste druk levert de tweede editie weinig nieuws op, hetgeen door de toegevoegde, onvolledige en soms verwarrende bijlage helaas niet voldoende wordt gecompenseerd.

J. Hermans

